Катерина Крисовата
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Леся Луцик
здобувачка магістратури факультету фінансів та обліку,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МИТНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ І ДЕКЛАРУВАННЯ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах глобалізації, цифрової трансформації економіки та зростаючих ризиків у сфері зовнішньоекономічної діяльності, митне адміністрування і декларування виступають важливими домінантами забезпечення фіскальної безпеки та європейської інтеграції. В Україні цифрова трансформація митного простору в цілому набуває особливого значення в ракурсі комбінаторики викликів воєнного стану, євроінтеграційного курсу, потреби модернізації інституційної бази й підвищення ефективності зовнішньоторговельних операцій. Цифрові рішення дозволяють раціоналізувати час митного оформлення, підвищити прозорість декларативних процедур, мінімізувати корупційні ризики та уніфікувати принципи зовнішньоекономічної діяльності.

Цифрова трансформація митного адміністрування і декларування – це не просто впровадження нових ІТ-систем, а комплексна інституційно-технологічна зміна, що охоплює такі детермінанти:

- перехід від транзакційного контролю до контролю на основі ризик-аналізу та постмитного аудиту;
- інтеграція процесів «єдиного вікна», електронного декларування, автоматизованих систем управління митними ризиками, інноваційних підходів митного адміністрування;
- впровадження інтероперабельності ІТ-систем – інституційна взаємодія між митними, прикордонними, податковими, правоохоронними органами, а також банківськими і фінансовими установами (у т.ч міжнародного рівня);
- підвищення цифрової резильєнтності процедур митного оформлення, забезпечення кібербезпеки діяльності ДМС України, імплементація цифрових сервісів і модернізація програмного забезпечення [1].

Такий теоретико-інституційний концепт продукує базис для оцінки ефективності цифрової трансформації: зниження часу митної обробки, зменшення адміністративних і транзакційних витрат, покращення прозорості, підвищення рівня добровільної відповідності суб'єктів ЗЕД.

Констатуємо, що в даний період в Україні простежується низка практичних змін у митному адмініструванні та декларуванні, зокрема мова йде про наступні:

– імплементація Єдиної автоматизованої інформаційної системи в діяльності ДМС України та інтеграція ІТ-інфраструктури;

– електронне декларування, програмне забезпечення та сервіси «єдиного вікна» для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

– модулі управління ризиками, застосування скорингу вантажів і платників, автоматизованих алгоритмів відбору для контролю;

– підписання меморандуму між Україною та Литвою у межах ініціативи EU4Digital eCustoms, який передбачає тестування передових рішень обміну даними між митними органами, з метою підвищення швидкості обробки і прозорості процедур;

– систематизація нормативно-правового забезпечення цифрової митниці (смарт-митниці). Важливим аспектом переходу до смарт-митниці є впровадження технологій штучного інтелекту, великих даних (Big Data) та Інтернет-речей (IoT), які дозволяють митним органам швидко реагувати на зміни у світових торговельних потоках та ефективно виявляти негативні ризики [2, с. 21-22].

Разом з тим, відзначимо про існування певних викликів і загроз для ефективного адміністрування і декларування митних платежів, які підсилюються ризиками воєнного часу, а саме: недостатня цифрова компетентність персоналу митних органів, що уповільнює впровадження нових інструментів; інфраструктурні обмеження в умовах воєнного стану – необхідність стійких резервних систем, автономних ІТ-модулів; нестабільність нормативно-правового середовища, зокрема в контексті стимулювання бізнес-процесів та інвестицій; кібербезпекові ризики – зростання загроз атак на цифрову інфраструктуру органів ДМС України та каналів обміну даними [3, с. 111].

На основі проведеного дослідження логічним вбачаємо напрацювання орієнтирів розбудови цифровізації митного адміністрування та декларування в Україні:

1. Розвиток стійкої ІТ-інфраструктури митних органів з резервними сценаріями роботи в умовах криз (воєнних чи кібератак).
2. Перехід до повноцінного електронного документообігу для всіх митних процедур, зокрема транзиту, складського оформлення та вантажного контролю.
3. Підвищення цифрової грамотності кадрового потенціалу органів ДМС України, суб'єктів ЗЕД та партнерів через навчальні програми, сертифікацію та практичні кейси.
4. Інтеграція митних ІТ-систем з державними органами та міжнародними платформами (наприклад, NCTS, ICS2, системи ЄС) для забезпечення інтероперабельності та оперативного обміну даними.
5. Централізована аналітична платформа з використанням технологій Big Data, штучного інтелекту й машинного навчання для скорингу ризиків, моніторингу торговельних потоків і виявлення контрабанди.

6. Систематичний механізм оцінювання ефективності цифрових рішень (KPI: середній час митного оформлення, частка електронних процедур, відсоток коректно оброблених декларацій, рівень прозорості) із регулярним переглядом стратегії.

7. Підсилення нормативної та правової бази – адаптація законодавства до міжнародних стандартів eCustoms, захист даних і кібербезпека, стимули для суб'єктів бізнесу, що впроваджують цифрові рішення.

8. Підвищення рівня співпраці з міжнародними партнерами: розширення меморандумів, участь у проєктах інтеграції митних систем з ЄС, обмін досвідом і технологіями декларування тощо [1; 4].

Таким чином, цифрова трансформація митного адміністрування та декларування в Україні – це стратегічний пріоритет, що поєднує внутрішні потреби модернізації з зовнішньоекономічними й безпековими викликами. Успішна цифровізація діяльності митних інституцій підвищує ефективність і прозорість процедур, зміцнює довіру бізнесу й міжнародних партнерів, сприяє інтеграції до світового митного простору. Реалізація запропонованих заходів дозволить перейти від традиційної митної практики до концепції смарт митниці – системи, яка діє в режимі реального часу, враховує ризики, адаптується до змін і генерує значно нижчі адміністративні витрати для держави і бізнесу. У результаті це сприятиме підвищенню фіскальної стійкості держави, розвитку зовнішньої торгівлі та формуванню конкурентоспроможних умов для українських суб'єктів ЗЕД.

Список використаних джерел:

1. Ткачик Ф. П., Крисовата К. В. Модерні тренди цифрової трансформації митного простору України. *International Scientific Journal "Internauka". Series: Economic Sciences.* 2025. URL: https://www.inter-nauka.com/uploads/public/17545036851951.pdf
2. Іщук Ю.А., Шемчук А.В. Упровадження електронної системи митного оформлення в Україні: переваги та недоліки. *Бізнес Інформ*. 2024. № 11. С. 18–25.
3. Yereshko K., Khoma O., Pyslytsia A. Digitalization of Customs Procedures: Current State and Prospects. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.* 2024. Vol. 11, № 2. P. 103-115.
4. Рум'янцева К. Є., Головай Н. М., Руденко В. В. Розвиток інформаційних технологій у митній сфері. *Актуальні питання економічних наук.* 2025. Вип. 7. URL: https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/199